

Сніжана Бей

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця

ФОРМУВАННЯ ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Роль та значення доходів бюджету надзвичайно важко переоцінити, так як завдяки доходам держава виконує покладені на неї завдання і функції на належному рівні та підвищується ефективність її функціонування. Тому надзвичайно актуальним питанням на сьогоднішній день є оцінка формування доходної частини Державного бюджету України.

Основне призначення бюджету полягає у мобілізації до основного централізованого фонду грошових коштів держави такого обсягу фінансових ресурсів і у такі терміни, які дали б її можливість у повному обсязі та своєчасно профінансувати усі заходи, пов'язані з якісним виконанням своїх функцій [1].

У вітчизняній та світовій науці існує чимало підходів до визначення поняття «доходи», проте єдиного немає.

На думку С. Юрія та В. Федосова, дохід бюджету – це об'єктивне економічне явище, пов'язане з сукупністю економічних відносин з приводу розподілу та перерозподілу ВВП з метою формування основного централізованого фонду грошових коштів держави. За своєю сутністю доходи бюджету, з одного боку, є результатом розподільних процесів, а з іншого – об'єктом подальшого розподілу на окремі цільові фонди відповідно до функцій держави [2].

Пасічник Ю. вважає, що доходи Державного бюджету – це частина централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій. Доходи бюджету відображають економічні відносини держави з підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, які виникають у процесі стягнення бюджетних платежів[3].

Відповідно до Бюджетного кодексу України, «доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ) [4].

Отже, доходи бюджету – це фінансові ресурси, які надходять до органів державної влади на безповоротній основі для успішного виконання поставлених перед ними завдань і функцій відповідно до чинного законодавства.

Згідно з Бюджетним кодексом України, доходи бюджету класифікуються за такими розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій із капіталом; трансферти [4].

На рівень доходів бюджету впливають як зовнішні, так і внутрішні чинники (економічні, соціальні, політичні). До внутрішніх чинників відносять обсяг валового внутрішнього продукту, рівень внутрішнього державного боргу, рівень податкових ставок, стабільність курсу національної валюти та рівня інфляції. До зовнішніх чинників належать: рівень цін на енергоносії, обсяг зовнішнього державного боргу, рівень інтеграції у зовнішньоекономічний простір, рівень зовнішньої фінансової допомоги від іноземних держав та міжнародних фінансових організацій [5].

На сьогоднішній день важливою проблемою є формування достатнього обсягу доходів бюджету для забезпечення ефективного функціонування держави, адже недоліки в законодавстві, використання застарілих та неефективних методів щодо оптимізації джерел надходжень до бюджету уповільнюють темпи наповнення бюджету.

Щодо ефективності формування доходної частини бюджету, то розглянемо склад та динаміку доходів Державного бюджету України протягом 2018-2022 років (табл.1, рис. 1).

Таблиця 1

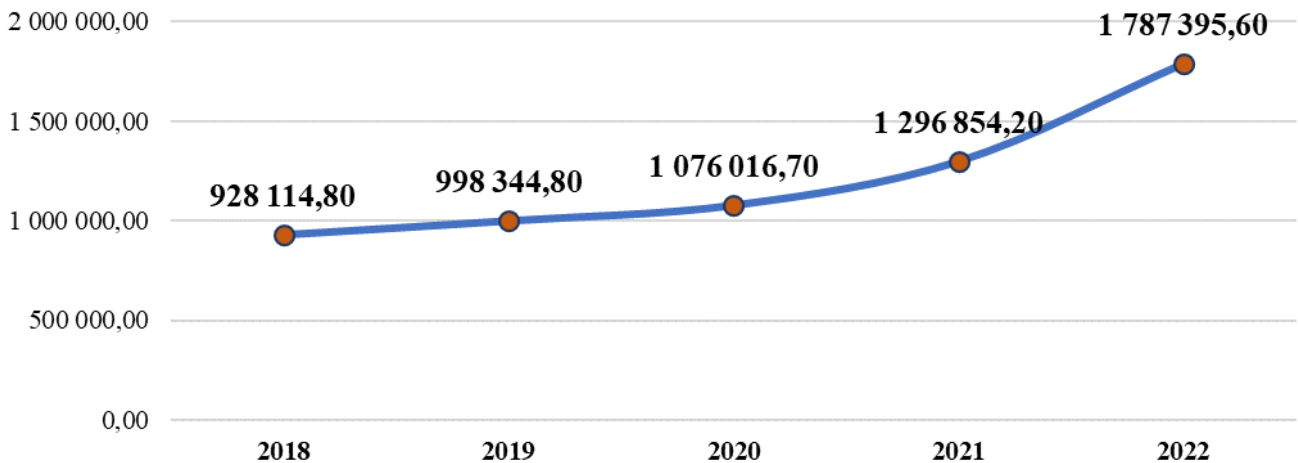
**Структура доходної частини Державного бюджету України
протягом 2018-2022 рр., млн грн**

Доходи	2018	2019	2020	2021	2022
Податкові надходження	753 815,60	799 776,0	851 115,6	1 107 090,99	949 764,39
Неподаткові надходження	164 683,10	186 750,10	212 947,0	175 358,07	346 327,7
Доходи від операцій з капіталом	657,5	183,0	79,4	329,77	610,9
Від органів державного управління	7 306,30	8 725,00	10 658,00	12 576,11	9 465,6
Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	1 464,80	1 139,90	1 029,7	1 289,86	481 090,72
Цільові фонди	187,5	1 770,8	187,0	209,4	136,1
Всього доходів	928 114,8	998 344,8	1 076 016,7	1 296 854,2	1 787 395,6

Джерело: складено на основі [6].

Відповідно до статистичних даних бачимо, що протягом 2018-2022 рр. загальна сума надходжень до Державного бюджету зростає з року в рік: 2018 по 2021 спостерігається помірне зростання, а в 2022 році – суттєвий ривок у збільшенні доходів Держбюджету. Протягом досліджуваних років найбільша частка доходів до бюджету держави надходить саме від податкових надходжень. Стосовно податкових надходжень, то з 2018 року по 2021 рік їх сума

збільшується, а от в 2022 році прослідковується тенденція до їх зменшення, що в свою чергу пов'язано з початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України, яке відповідним чином негативно вплинуло на формування показників Держбюджету 2022 року. Збільшилась також і сума неподаткових надходжень у 2022 році порівняно з попередніми роками.

Рис. 1. Динаміка доходів Державного бюджету України протягом 2018-2022 рр., млн грн

За період з 2018 по 2022 роки, найбільше надходжень від міжнародних установ та організацій простежується саме в 2022 році, і це зрозуміло, адже, насамперед, завдячуючи допомозі міжнародних партнерів, доходну частину бюджету було виконано на прийнятному рівні. Отже, у 2022 році «найбільшу питому вагу в загальному обсязі надходжень до Державного бюджету України становили податкові надходження 53,1%, неподаткові надходження – 19,4% від загальної суми доходів державного бюджету і 26,9% – допомога від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ» (рис. 2) [7].

Рис. 2. Питома вага надходжень в доходах Державного бюджету України в 2022 році, %

Державний бюджет України формується в основному за допомогою податкових надходжень, причому непрямі податки випереджають темпи росту прямих, і найбільша частка надходжень припадає на податок на додану вартість та на акцизний податок (табл. 2.).

Таблиця 2

**Частка податкових надходжень в доходах Державного бюджету України
протягом 2018-2022 років, %**

Податкові надходження	2018	2019	2020	2021	2022
Податок на додану вартість	40,4	37,9	37,2	41,3	26,1
Акцизний податок	12,8	12,4	12,9	12,7	5,7
Податок та збір на доходи фізичних осіб	9,9	11,0	10,9	10,5	8,3
Податок на прибуток підприємств	10,4	10,7	10,1	12,6	6,5
Рентна плата за користування надрами	4,9	4,1	4,4	4,0	4,5

Джерело: складено на основі [7].

Що стосується показників 2022 року, то слід зауважити, що в умовах війни доходна частина Державного бюджету пережила чималих втрат, але бюджетні показники було виконано відповідно до звітнього розпису, завдяки надходженню грантової допомоги. Не зважаючи на те, що частка податкових надходжень до Державного бюджету зменшилась у 2022 році порівняно з 2021 роком, проте їх роль залишається дуже вагомою, і тому результативність виконання державою своїх функцій і завдань, а також добробут населення в основному залежать від розміру сплачених податків.

Формування достатнього обсягу доходної частини Державного бюджету України в умовах війни є надзвичайно актуальним і складним завданням, і кожен із розділів доходів є важливим джерелом наповнення Державного бюджету України.

Список використаних джерел:

1. Юрій С., Дем'янишин В. Бюджет, бюджетна доктрина та бюджетна політика держави: сучасна парадигма, іманентний детермінізм, реалії і перспективи. *Світ фінансів*. 2010. № 4. С. 7-27.
2. Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. 2-ге вид. переробл. і доповн. К.: Знання, 2012. 687 с.
3. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України: навч. посібн. 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: Знання, 2008. 670 с.
4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2456-17>.
5. Гребеник К. В. Доходи бюджету у системі фінансово-економічних відносин. *Модернізація та суспільний розвиток економіки держави та регіонів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25–26 травня 2018 р.* Київ:

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2018. С. 96-98.

6. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2018&budgetType=NATIONAL>
7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/overview-340>